

OPONENTSKÝ POSUDEK

Bakalářská práce: Zachování kultury Komi-Permjaků v současném kontextu (text), Stíny tradice, světa přítomnosti (film)

Autorka: Valeriia Mironovich

Katedra sociální a kulturní antropologie

Práce se věnuje Komi-Permjakům, malému ugrofinskému etniku z Předuralí (ze severního Ruska), jejichž kultura a identita jsou vystaveny zesilujícím se tlakům na přizpůsobení se většinovému ruskému prostředí. Autorka zkoumala současný stav komi-permjacké kultury a procesy sociální a kulturní integrace Komi-Permjaků, zejména vliv migrace, industrializace a urbanizace, význam vzdělávacího a profesního prostředí pro etnicitu, a mezigeneračním rozdílům v chápání etnické kultury a v identifikaci s Komi-Permjaky. Snažila se určit mechanismy zachování kultury a její úspěšné transformace pro moderní podmínky. Popsala rovněž regionální a státní iniciativy zaměřené na ochranu a oživení kulturního dědictví Komi-Permjaků a roli kulturního centra a dalších institucí (knihovny, muzea ad.) ve správním středisku Kudymkaru, spolkové činnosti a učitelů usilujících o zprostředkování kulturní paměti.

Jako hlavní cíl si autorka vytkla nalézt odpověď na následující výzkumnou otázku: Jak se vyvíjí kulturní postavení Komi-Permjaků na území současného Ruska a jakými způsoby se Komi-Permjakům daří uchovávat svou kulturu v moderních společenských, politických a ekonomických podmínkách? Ve svém výzkumu pak formulovala ještě dvě pomocné podotázky: 1. Jaké jsou perspektivy uchování a rozvoje komi-permjacké kultury? Jak vnímají kulturní události a programy místní obyvatelé? Jsou tyto aktivity považovány za efektivní? 2. Jaké iniciativy a programy byly vytvořeny na regionální a státní úrovni na podporu kultury Komi-Permjaků?

Pro výzkum zvolila kvalitativní přístup s určitým doplněním kvantitativními metodami. Vedla celkem devět polostrukturovaných rozhovorů, převážně s představiteli komi-permjacké komunity, žijícími jak v oblastech historického osídlení (město Kudymkar, vesnice Kočevu), tak mimo ně, s různým vzděláním, zaměstnáním i výchovou a různě silnými vazbami k jazyku a tradiční kultuře Komi-Permjaků. Čtyři patří k mladé nebo mladší generaci (23-30 let), jeden ke střední (45 let), dva ke starší generaci (60 a 65 let). Jedna respondentka byla smíšeného komi-permjacko-ruského původu (22 let) a poslední, PR manažerka jednoho z kulturních center v Permském kraji, podílejší se na aktivitách s cílem zachování komi-permjacké kultury, měla jiný etnický původ. Rozhovory probíhaly většinou osobně (v Kudymkaru, Kočevu, Permi), ve třech případech online. Vedeny byly v ruštině, což je jazyk, který všichni respondenti aktivně ovládali. Někteří z respondentů spontánně používali slova, fráze nebo výrazy z komi-permjackého jazyka – většinou symbolicky nebo ve specifických kulturních kontextech (např. při vzpomínkách na dětství, rodinné tradice, písně nebo rituály). Většina respondentů uvedla, že komi-permjacký jazyk aktivně nepoužívá, ale pasivně mu rozumí nebo zná jednotlivá slova či výrazy. Rozhovory byly základem autorčina výzkumu, a tvoří i těžiště obou částí bakalářské práce.

Autorka dále prováděla zúčastněná pozorování při příležitosti své účasti na kulturních akcích, aby zaznamenala aktuální formy projevů etnické kultury lépe pochopila, jak se kulturní tradice transformují a aktualizují prostřednictvím moderních uměleckých forem.

prostřednictvím biografického přístupu k životním zkušenostem respondentů podle svých slov určovala individuální aspekty vnímání změn kulturní identity v kontextu migrace a modernizace.

Terén osobně navštívila, realizovala cestu do města Kudymkar, administrativního střediska Komi-Permjackého okruhu a do vesnice Kočevo v Komi-Permjackém okruhu. Navštívila několik kulturní akcí, několik z nich v rámci festivalu nového divadla „Permské moře“ v Permi, dále představení „Komipermjacká abeceda“ a operu „Odlétají ptáci,“ vybrané pro svůj přímý vztah ke komi-permjacké kultuře a jazyku. Těchto příležitostí využila k sledování současných způsobů reprezentace etnické kultury ve veřejném prostoru.

Výsledky výzkumu zpracovala v písemné bakalářské práci a etnografickém filmu. Obě části bakalářské práce odpovídají požadavkům na ně kladeným. Písemná část má asi 60 normostran, filmová asi 15 minut. Textová část je přehledně strukturována, autorka nejprve představila vlastní etnikum a poté historický obraz působení vnějších faktorů, především moderního státu a v současnosti i globalizačních vlivů. Následuje informace o rozhovorech a souhrn informací z rozhovorů získaných. Poslední kapitola je věnována kulturním událostem reflektujícím komi-permjackou kulturní tradici a komi-permjacké identitě na sociálních sítích. Závěr je zdařilý, autorka shrnuje, k čemu dospěla, reflektuje dílčí závěry, které už předtím vyslovovala průběžně, nepřepisuje je však mechanicky, nýbrž je skládá do uceleného obrazu zasazeného do kontextu.

Myšlenková osa jejího poznávání současné komi-permjacké kultury a výhledů do budoucna se točí kolem kulturní změny (ačkoli tento termín sama nevyslovuje), kdy mizí tradiční identita opírající se o jazyk a příbuzenské a lokální vazby nahrazována a formuje se etnické vědomí propojené spíše symbolickou reprezentací s vybranými zachovanými tradičními (jako určitá jídla a nápoje z tradiční kuchyně) či adaptovanými tradičními prvky (ornamentální symbolika). Autorka upozorňuje na omezený vliv kulturních akcí, jako jsou festivaly, slabý zájem žáků o kulturně specifickou historii, pocity zahanbení příslušníků mladé generace z toho, že dostatečně neznají tradiční kulturu, ale poukazuje i na rostoucí význam digitálního prostoru, kam se podle ní přesouvá velká část etnického povědomí, a to jak kvůli narušení kompaktnosti území obývaného Komi-Permjacky a migraci mimo toto území, ale i kvůli tomu, že digitální platformy umožňují mladým lidem komunikovat bez formálních bariér.

Autorka se na řadě míst dotýká mezigeneračních rozporů. Nesnaží se je shrnout a zhodnotit na jednom místě, podle mého názoru stačí, že v příslušném kontextu vždy vybrala ilustrativní výroky a soudy (samotné mezigenerační napětí by mohlo být samostatným tématem, vzhledem k omezené délce práce se mu nedalo věnovat více na úkor dalších témat). Zaznamenává očekávání příslušníků starší generace zachovávajících tradičnější způsob života, že kulturní aktivity budou autenticky respektovat tradici, jejich snahu předat znalost jazyka a povědomí o tradiční kultuře mladé generaci, ale také pocit mladších, že schází jazyk i forma, která by umožnila tuto kulturu přiblížit mladým lidem bez nutnosti „hrát si na folklór“. Zmiňuje prožívání vnitřního rozporu mezi kulturou předků a požadavky moderního života u mladých, kteří jsou také u tradičních aktivit spíše pozorovateli než přímými účastníky.

Nejdůležitější složky tradiční identity: jazyk, náboženské obřady, vesnická každodennost a vztah k přírodě, se podle autorky v současnosti uchovávají jen částečně a procházejí transformací. Autorka správně postřehla, že tento vývoj není záležitostí poslední doby, ale že základy k němu vydláždila kolektivizace a industrializace, současnost nastoupený vývoj jen urychlila a posílila. Co se týče podpory státu, existují formální pokyny a projekty zmiňující

potřebu zachování kulturního dědictví, ale schází systémová podpora, metodika i prostor ve školních osnovách. Další osud kulturní a etnické svébytnosti Komi-Permjaků závisí podle autorky na úspěšné adaptaci na měnící se podmínky, přičemž na základě svého výzkumu vyslovuje „opatrný optimismus.“

Etnografický film se soustřeďuje na rozhovor s Tatjanou Ščerbininou, vedoucí souboru „Věžalun“, zaměřeného na tradiční komi-permjackou píseň, provedený v Kudymkaru. Mohu jen předpokládat, že autorka vybrala tuto osobnost jako profilovou, ilustrativní (mimo jiné možná i díky věku respondentky: 60 let, přičemž její životní dráha odráží různé fáze etnického sebeuvědomění jednotlivce i různé fáze postavení etnika ve státě a uvnitř většinové společnosti). Rozhovor je veden v prostorách, určených pro etnokulturní aktivity (mohu jen předpokládat, že jde o Komi-Permjacké etnokulturní centrum, které je zmiňováno v závěru filmu), a Ščerbinina přitom na mnoha místech rozhovoru doplňuje svou výpověď vizuálně, ukazováním předmětů tradiční kultury, ale také knih v komi-permjackém jazyce nebo dvojjazyčných rusko-komipermjackých. Klíčová osobnost je zvolena podle mého vhodně, rozhovor je veden v rovině, která je velmi srozumitelná pro posluchače zvenčí. Rozhovor je sestřihán jako osobní výpověď respondentky. Jako motto by mohla posloužit autorčina slova z textové části, že je to „výpověď o tom, že identita může být obnovena i zpětně, pokud existuje prostor, motivace a citlivost.“ Další záběry na úvod, uprostřed a na závěr – tradiční kultura, příroda, kulturní představení – slouží víceméně jen na podbarvení atmosféry.

Po formální stránce jsou textová i filmová část velmi solidní. Jazyk textu je přirozený, autorka se obešla bez dlouhých souvětí, nesnaží se o zbytečnou „akademickou“, vyhýbá se však i nepotřebné expresivnosti, daří se jí držet se objektivní tón. Nenašel jsem v textu hluchá místa. Délka dokumentu je vhodná, výpověď ubíhá bez zbytečných proluk, ale přesto volným tempem, přizpůsobeným tempu vyprávění hlavní postavy. Záběry zblízka i zpozadí se vhodně střídají tak, aby se udržela diváková pozornost. Ani ve filmu nejsou hluchá místa. Vysoko hodnotím vizuální stránku (snímání za dobrého osvětlení, ale také pro oko příjemné titulky).

Přínos bakalářské práce hodnotím vysoko, jde o velmi zdařilý pokus přiblížit kulturní změnu pod tlakem modernizace u malého etnika a speciálně u malého etnika v administrativním rámci Ruské federace, jednoho z etnicky nejrozmanitějších států světa. Práce velmi dobře zachycuje různé aspekty této změny, skládá je do uceleného obrazu a ten zasazuje do širšího kontextu. Z hlediska odborného přínosu je zásadní částí práce část písemná, filmový dokument je spíše průvodní, ale neoddelitelnou součástí. Dokument je však plně funkční i samostatně a jedná se o kvalitní etnografický film.

Obě části práce, text i film, odpovídají srozumitelným a podloženým způsobem na hlavní autorčinu výzkumnou otázku.

Výtek k práci mám pouze několik, a to drobných. Uvítal bych propojení textové části s filmem, například formou odkazu k dokumentu v písemné části.

U filmu by mělo být uvedeno zaměstnání/role/funkce respondentky, vhodné by bylo i uvést, v kterých prostorách byla její výpověď natáčena (pokud jsem to přehlédl, omlouvám se).

Teoretické ukotvení práce vyplývá z pasáží o použité metodologii jen volně a nepřímě.

Autorka, pokud jsem si všiml, nikde neuvádí, kdy výzkum realizovala (kdy navštívila jí uváděné lokality, kdy prováděla rozhovory, kdy natáčela film).

Na jednom místě došlo zřejmě kvůli jazykové podobnosti k nepřesnému překladu: „Církev byly uzavírány [...]“ (s. 25) – pravděpodobně mělo být „kostely.“

Navzdory k těmto výhradám, s ohledem na výše uvedený přínos práce, který podle mého názoru přesahuje běžný standard bakalářských prací, navrhuji hodnotit známkou A.

V Medonosech, 20. srpna 2025

Filip Tesař, Ph.D.